

FI-tillsyn

Erfarenheter från penningtvättsrapporteringen

Nr 23

18 juni 2021

Innehåll

Sammanfattning	3
Rapporteringen används i tillsynen	3
Trots vissa förbättringar kvarstår områden som behöver fortsatt fokus.....	3
Den periodiska penningtvättsrapporteringen	5
Syftet med rapporteringen.....	5
Försenad eller utebliven rapportering	6
Analys av inrapporteringen.....	7
Avgränsningar och definitioner i denna rapport	8
Allmän riskbedömning	9
Inledning	9
Iakttagelser	10
Slutsatser	10
Kundkännedom	12
Inledning	12
Etablerade affärsförbindelser och bristande kundkännedom	13
Person i politiskt utsatt ställning	15
Riskklassificering	16
Övervakning och rapportering	19
Övervakning av transaktioner.....	19
Rapportering till Finanspolisen	22

FI-tillsyn

Finansinspektionen publicerar återkommande tillsynsrapporter i en numrerad rapportserie. Tillsynsrapporterna är en del av FI:s kommunikation. Rapporterna behandlar genomförda undersökningar och annan tillsyn som FI utför. Genom rapporterna informerar FI om vilka iakttagelser och bedömningar som FI har gjort och om sina förväntningar i olika frågor. Detta kan vara till stöd för företagen i deras verksamhet.

Finansinspektionen
Box 7821, 103 97 Stockholm
Besöksadress Brunnsgatan 3
Telefon +46 8 408 980 00
Epost finansinspektionen@fi.se
www.fi.se

Sammanfattning

Finansinspektionen (FI) har, som en del av den ökade tillsynsansatsen, analyserat och jämfört information som företag under FI:s penningtvättstillsyn har rapporterat till myndigheten under åren 2018-2021.¹ Analysen av inrapporteringen är en viktig del i den riskbaserade tillsynen och används i FI:s riskidentifiering och riskklassificering av företagen. Av analysen framgår områden där bolagen behöver utveckla sina processer för att bättre kunna hantera risken att utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Rapporteringen används i tillsynen

Penningtvättsregelverket syftar till att förhindra att finansiell verksamhet utnyttjas av kriminella för penningtvätt och finansiering av terrorism. Företag som står under FI:s tillsyn och omfattas av penningtvättsregelverket lämnar årligen information om sin verksamhet och de åtgärder de vidtar för att efterleva penningtvättsregelverket. FI sammanställer och bedömer sedan uppgifterna för att skaffa sig en förståelse för riskerna i de olika finansiella sektorerna och i slutändan riskbedöma samtliga företag. Riskbedömningen används sedan i planeringen av kommande tillsynsåtgärder. Inrapporteringen i sig syftar däremot inte till att fastställa regelöverträdelser men analysen är ett bidrag till de prioriteringar som FI gjort i tillsynen för 2021. För att FI ska kunna bedriva en effektiv och riskbaserad tillsyn är det viktigt att företagen rapporterar i tid. Vi har nu analyserat den information som rapporterats in under åren 2018-2021 och som avser verksamhetsåren 2017-2020. Analysen är gjord både på företagsnivå och på sektorsnivå. FI redogör för ett urval av analysens resultat i denna rapport.

Trots vissa förbättringar kvarstår områden som behöver fortsatt fokus

Vi kan konstatera att andelen företag som rapporterar i tid har ökat under de tre första rapporteringsåren, med en viss nedgång för 2020 års rapportering.² Men vi kan också konstatera att det fortfarande förekommer att vissa företag inte lämnar rapporten i tid eller i ett fåtal fall inte alls. I dessa fall har FI möjlighet att förelägga företagen att fullgöra sina skyldigheter och att förena ett sådant föreläggande med

¹ FI:s arbete mot penningtvätt och finansiering av terrorism, 15 november 2019

² För 2019 års rapportering förlängdes rapporteringsperioden med en månad på grund av covid-19. En sådan dispens lämnades inte för 2020 års rapportering.

vite. För den rapportering som avser 2019 beslutade FI om 33 förelägganden för utebliven rapportering, samtliga förenade med viten.

I analysen av inrapporterad data framgår områden där FI bedömer att företagen behöver förbättra sitt arbete. Exempelvis har många av de rapporterade företagen för samtliga rapporteringsperioder ansett att de inte har tillräckliga och aktuella kunduppgifter för samtliga kunder. Även om det har skett en förbättring jämfört med 2017 är tillräckliga och aktuella kundkännedomsuppgifter något som företagen kontinuerligt måste arbeta med.

Vidare kan vi konstatera att det finns vissa potentiella brister relaterade till den allmänna riskbedömningen. En allmän riskbedömning är ett krav enligt regelverket och en av de mest centrala delarna i att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism. Det är därför ett område som är i fokus i FI:s tillsynsaktiviteter.

Ett annat område där den periodiska rapporteringen visar på potentiella brister och där företagen måste fortsätta sitt förbättringsarbete är att bedöma vilka kunder som är förknippade med förhöjd risk för penningtvätt. Det kan i detta avseende vara fråga om kunder som är i politiskt utsatt ställning eller att företagets kunder i hög utsträckning är bosatta utanför EU/EES.

Penningtvättslagen ställer också krav på att det ska finnas ett system för att övervaka misstänkta transaktioner. Av rapporteringen framgår att vissa företag säger sig sakna ett sådant system. FI kan även notera att effektiviteten i systemen för övervakning och rapportering av misstänkta transaktioner eller beteenden till Polismyndigheten varierar betydligt. Detta gäller främst hanteringen av de larm som genereras av övervakningssystemen och den efterföljande rapporteringen till Polismyndigheten. Vi noterar också att företag som bedriver verksamhet som typiskt sett innebär en högre risk för att utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism har rapporterat ett förhållandevis lågt antal misstänkta transaktioner eller aktiviteter till Polismyndigheten. Dessa företag och deras processer för övervakning och rapportering är en återkommande del i de tillsynsaktiviteter som FI genomför.

Den periodiska penningtvättsrapporteringen

Den periodiska penningtvättsrapporteringen är en del av Finansinspektionens (FI) verktyg för att riskklassificera de företag som FI har tillsynsansvar över. Riskklassificeringen är en viktig del i FI:s riskbaserade tillsyn och används bland annat för att planera myndighetens tillsynsaktiviteter.

Syftet med rapporteringen

Sedan 2018 är företag som står under FI:s penningtvättstillsyn skyldiga att årligen lämna sådan information till FI som myndigheten bedömt vara väsentlig för att kunna bedöma risken för att ett företag utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.³ Uppgifterna ska ha kommit in senast den 31 mars varje år och avse förhållandena för närmast föregående kalenderår. Skyldigheten att lämna uppgifter på detta sätt omfattar merparten av de cirka 2 000 verksamhetsutövare som står under FI:s penningtvättstillsyn och innefattar allt från stora banker till enskilda försäkringsförmedlare.⁴

Inrapporteringen syftar inte till att fastställa regelöverträdelser utan ska bidra till riskidentifieringsarbetet och den riskbaserade tillsynen. Rapporteringen utgår från ett frågeformulär som för närvarande innehåller cirka 90 frågor och är indelade i följande avsnitt.⁵

- Information om företagets verksamhet
- Företagets riskbedömning och rutiner
- Kundkännedom
- Övervakning och rapportering
- Regelefterlevnad
- Utbildning

Som beskrivs i rapporten ”FI:s arbete mot penningtvätt och finansiering av terrorism” är ett effektivt arbetssätt för att identifiera och klassificera penningtvättsriskerna i finansiella företag under tillsyn en grundläggande

³ Se 7 kap. Finansinspektionens föreskrifter (FFFS 2017:11) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättsföreskrifterna) som trädde i kraft den 1 augusti 2017.

⁴ Alla företag är inte rapporteringsskyldiga. Exempelvis undantas vissa ombud samt filialer utan fast driftställe i Sverige.

⁵ Formuläret utgör en självskattning från de verksamhetsutövare som rapporterar. Inrapporterad data är inte validerad av FI. Frågeformuläret går att ladda ned från www.fi.se.

förutsättning för en riskbaserad tillsyn.⁶ Som ett led i FI:s arbete med att öka förmågan och kvaliteten i penningtvättstillsynen tog FI, i samband med att rapporteringskravet infördes, fram en metod för att på ett effektivt sätt kunna analysera och hantera inrapporterad data. Genom metoden sammanställs och bedöms informationen från företagen utifrån ett antal särskilda parametrar. Under 2020 har vi även vidareutvecklat metoden, bland annat genom en bedömning av sektorsspecifika risker som bygger på erfarenheter från tillsynen. Metoden resulterar i en individuell riskklassificering av varje verksamhetsutövare. Utöver att informationen ger FI en överblick över hot och sårbarheter i den finansiella sektorn så använder vi den individuella bedömningen även direkt i tillsynen där den utgör ett värdefullt verktyg i prioriteringen av undersökningar och andra tillsynsaktiviteter.

Den periodiska penningtvättsrapporteringen är alltså viktig för att FI ska kunna fullgöra sitt uppdrag och bedriva en riskbaserad och ändamålsenlig tillsyn. Det är därför av stor vikt att de företag som är rapporteringsskyldiga också rapporterar i rätt tid varje år.

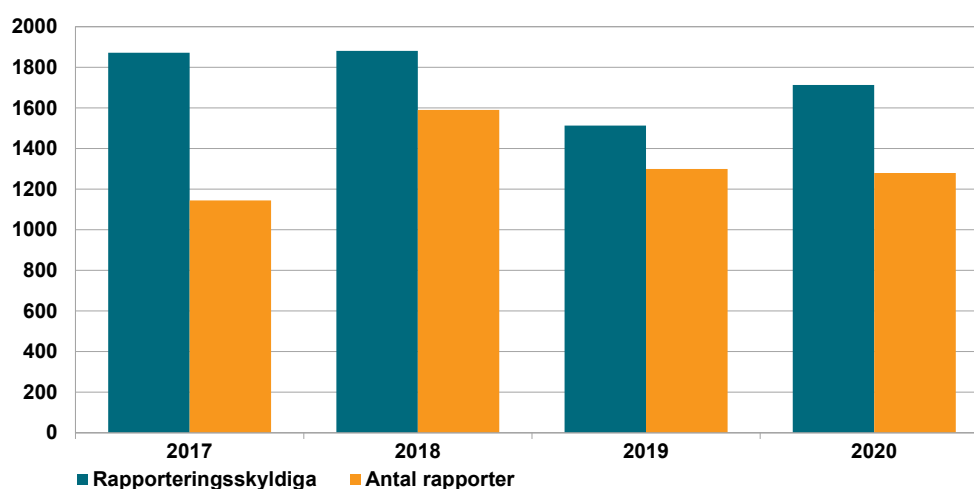
Försenad eller utebliven rapportering

I snitt har FI tagit emot rapporter från cirka 80 procent av de rapporteringsskyldiga inom den föreskrivna tidsfristen. Sedan rapporteringsskyldigheten tillkom har myndigheten under 2018-2019 sett en ökning i andelen rapporter som kommer in i tid. Trenden bröts under 2020 vilket kan bero på skillnader i rapporteringsperioden jämfört med föregående års rapportering.⁷ Vi arbetar aktivt med att se till att företagen efterlever rapporteringskravet, bland annat genom att kontakta företag som blivit beviljade registrering eller tillstånd samt genom riktade påminnelser. Om företag, trots påminnelser, inte rapporterar har FI möjlighet att förelägga dessa företag att rapportera och även förena ett sådant föreläggande med vite. Med anledning av försenade rapporter för 2019 års rapportering har FI förelagt 33 företag på detta sätt. Samtliga av dessa förelägganden har förenats med vite.

⁶ FI:s arbete mot penningtvätt och finansiering av terrorism, 15 november 2019, sid. 21.

⁷ För 2019 års rapportering förlängdes rapporteringsperioden med en månad med anledning av coronavirusets utbrott.

1. Inkomna rapporter över tid

Källa: FI

Anm. Antalet rapporterade i tid avser rapporter inkomna per respektive års sista rapporteringsdag. För 2019 lämnades vissa undantag från rapportering, vilket gör att antalet rapporteringspliktiga verksamhetsutövare var lägre det året.

I den nationella riskbedömningen för 2020 presenteras resultatet av en sektorsvis riskanalys, där FI tillsammans med 15 andra myndigheter samt Sveriges Advokatsamfund bedömt hot och sårbarheter för de sektorer som omfattas av penningtvättsregelverket.⁸ I riskbedömningen presenteras bedömningar av de hot och sårbarheter som är bedömda för respektive sektor. För de sektorer som står under FI:s tillsyn står banker och finansiella institut för den högsta sammanvägda risken.⁹ Samtidigt kan vi konstatera att andelen företag som rapporterar i tid för dessa sektorer skiljer sig åt. Medan banker genomgående rapporterar i tid har finansiella institut inte i samma utsträckning gjort så, och i ett fåtal fall inte rapporterat alls. Då rapporteringen utgör ett viktigt underlag för den riskbaserade tillsynen är det särskilt viktigt att de sektorer som är särskilt utsatta rapporterar omständigheter om sin verksamhet till FI.

Analys av inrapporteringen

I denna rapport redogör vi för iakttagelser kopplade till några av de mest centrala delarna i penningtvättsregelverket, som var och en utgör viktiga byggstenar i ett effektivt system för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism.

I rapporten presenteras ett antal iakttagelser som tyder på brister och förbättringsområden i företagens arbete med att motverka penningtvätt och

⁸ Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige 2020/2021

⁹ A.a. s. 28.

finansiering av terrorism för de företag som står under FI:s tillsyn. Rapporten utgår från företagens självrapporterade uppgifter till FI. Iakttagelserna baseras på de senaste fyra årens inrapporterade data.

Avgränsningar och definitioner i denna rapport

I denna rapport presenteras ett antal diagram och tabeller på aggregerad nivå. Om inget annat framgår av respektive diagram eller tabell har kategorier av verksamhetsutövare med färre än fem företag tagits bort ur tabeller av sekretessskäl.

I rapporten används begreppen *privatkunder* för de fysiska personer som är kunder till en verksamhetsutövare och *företagskunder* för juridiska personer på motsvarande sätt. Vidare används genomgående termen *företag* för verksamhetsutövare oavsett om verksamheten bedrivs genom en fysisk eller juridisk person.

Vid tidpunkten för färdigställandet av denna rapport hade inte samtliga företag inkommit med uppgifter för rapporteringsperioden 2020. Detta är något vi har tagit hänsyn till i analysen av data för rapporten.

Allmän riskbedömning

Företag som inte har en genomarbetad allmän riskbedömning riskerar att i högre grad än andra företag utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Riskbedömningen ska utvärderas årligen och vid behov även uppdateras. Detta är ett område FI har stort fokus på i tillsynen och som vi av inrapporteringen kan se behöver förbättras hos vissa företag.

Inledning

Den allmänna riskbedömningen är en central och grundläggande del i ett företags arbete mot penningtvätt och finansiering av terrorism och dessutom ett absolut krav i regelverket. En bristfällig allmän riskbedömning riskerar att leda till att de rutiner och riktlinjer som företagen använder i sin dagliga verksamhet inte är tillräckliga för att hantera de risker som verksamheten utsätts för. I detta avsnitt presenterar FI iakttagelser från den periodiska rapporteringen kopplat till den allmänna riskbedömningen.

I den periodiska rapporteringen får företagen bland annat svara på ett antal frågor som handlar om upprättandet av den allmänna riskbedömningen och vilka rutiner och riktlinjer som företaget har på plats för att hålla riskbedömningen aktuell. Frågorna handlar även om vilka länder som företagen är exponerade mot och vilka av dessa som företagen anser utgöra en hög risk.

Faktaruta – Den allmänna riskbedömningen

En verksamhetsutövare ska enligt 2 kap. 1 § lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättslagen eller PTL) upprätta en allmän riskbedömning. Syftet med den allmänna riskbedömningen är att kartlägga de risker för penningtvätt och finansiering av terrorism som företaget kan vara utsatt för. Den allmänna riskbedömningen ska beakta produkter och tjänster som tillhandahålls, vilka kunder och distributionskanaler som finns och vilka geografiska riskfaktorer som föreligger. Företaget ska dessutom ta hänsyn till de erfarenheter som uppkommer genom företagets rapportering till Finanspolisen.

Den allmänna riskbedömningen ska bestämmas med hänsyn till storleken och arten på det företag som den avser. Vidare ska riskbedömningen, enligt 2 kap. 1 § Finansinspektionens föreskrifter (2017:11) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättsföreskrifterna), utvärderas minst årligen och uppdateras vid behov, exempelvis vid större förändringar i företagets produkt- eller tjänsteutbud.

Som en del av den allmänna riskbedömningen ska en verksamhetsutövare ta hänsyn till de geografiska riskfaktorer som föreligger i verksamheten, inbegripet var i världen bolagets kunder är etablerade. En verksamhetsutövare ska därtill kontrollera om dess kunder är etablerade i ett av EU-kommissionen utsett så kallat. högriskredjeland.¹⁰ Om så är fallet ska verksamhetsutövaren vidta skärpta kundkännedomsgärder för den kunden.¹¹

Lakttagelser

Det framgår av inrapporteringen att merparten av företagen årligen gör en uppdatering av den allmänna riskbedömningen. Ett antal företag har rapporterat att de inte uppdaterat den senaste året. Över de fyra rapporteringsåren har en mindre del av verksamhetsutövarna också genomgående angett att de inte har uppdaterat sin allmänna riskbedömning under det senaste året, i många fall även under en längre tid än så.

Som en del av den allmänna riskbedömningen ska ett företag ta hänsyn till de geografiska risker som föreligger i verksamheten. Detta innebär exempelvis en skyldighet att beakta var företagets kunder är etablerade och den eventuella risk som detta innebär för företaget. FI kan se att nästan hälften av de rapporterade verksamhetsutövarna har angett att de inte anser sig vara exponerade mot några högriskländer.

Slutsatser

För att den allmänna riskbedömningen ska spegla de risker som företaget utsätts för krävs också att den uppdateras när förutsättningarna för den förändras. Företagen är därför skyldiga att utvärdera den allmänna riskbedömningen regelbundet och minst årligen. Inrapporterad data visar emellertid att inte alla har uppdaterat sin riskbedömning under de senaste tolv månaderna. Enbart det faktum att den allmänna riskbedömningen inte är uppdaterad behöver inte i sig utgöra en brist i ett företags arbete mot penningtvätt då förutsättningarna för ett företags verksamhet inte nödvändigtvis behöver ha förändrats sedan den senaste uppdateringen. Däremot finns det en risk, eftersom omvärlden ständigt förändras, att den allmänna riskbedömningen blir mindre aktuell och därmed inte helt anpassad till verksamheten och de risker som företaget utsätts för om perioden mellan uppdateringarna blir för lång.

Att ett företag inte har identifierat några högriskländer i sin allmänna riskbedömning behöver inte heller i sig vara en brist i utformningen av densamma. Däremot ser FI en viss risk för att den höga andelen företag som inte har

¹⁰ Enligt 3 kap. 11 § penningtvättslagen.

¹¹ Enligt 3 kap. 17 § samma lag.

identifierat några högriskländer till en viss del kan bero på att företagen enbart tagit hänsyn till vilka länder som företaget är etablerat i, och därmed inte i tillräcklig utsträckning beaktat var dess kunder är etablerade. I de fall där ett företag inte har identifierat några högriskländer bör företaget också vara uppmärksam på eventuella förändringar i verksamheten som skulle kunna förändra den geografiska risken.

Mot bakgrund av att den allmänna riskbedömningen är en så viktig del i företagets förebyggande arbete har ett flertal av FI:s undersökningar den senaste tiden inkluderat en granskning av företagets allmänna riskbedömningar. Granskningarna fortsätter även under 2021.

Kundkännedom

God kännedom om sina kunder är en viktig del i ett effektivt system för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism. Genom penningtvättsrapporteringen kan FI se att det kan finnas brister såväl i företagens uppgifter om affärsförbindelser som i identifieringen av högriskkunder. Vidare ser FI att rapporterade brister skiljer sig åt mellan olika sektorer.

Inledning

Tillräckliga och aktuella uppgifter om företagets kunder är nödvändiga för att förstå och bedöma risken hos den enskilda kunden. Om det finns brister i kundkännedom kan det exempelvis vara svårt för företaget att upptäcka avvikande beteenden hos kunden eller avgöra när de behöver vidta skärpta åtgärder för kundkännedom. Utan tillräcklig kännedom om kunden får ett företag heller inte etablera eller upprätthålla en affärsrelation eller utföra enstaka transaktioner.

I den periodiska rapporteringen får FI uppgifter om hur många affärsförbindelser företagen har etablerat i Sverige, antalet kunder fördelat på kundernas skatterättsliga hemvist samt för hur många av företagets etablerade affärsförbindelser som aktuella och tillräckliga uppgifter för kundkännedom saknas. Rapporteringen innehåller också frågor om hur många kunder som företaget har identifierat som personer i politiskt utsatt ställning eller som bedömts utgöra hög risk. I detta avsnitt redogör vi för ett urval av FI:s iakttagelser av företagens inrapporterade uppgifter om kundkännedom och vilka slutsatser som kan dras av detta.

Faktaruta – Åtgärder för kundkännedom

Enligt penningtvättslagen får en verksamhetsutövare inte etablera eller upprätthålla en affärsförbindelse eller utföra en enstaka transaktion om verksamhetsutövaren inte har tillräcklig kännedom om kunden för att kunna hantera de risker för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan förknippas med kundrelationen. Verksamhetsutövaren ska också ha tillräcklig kundkännedom för att kunna övervaka och bedöma kundens aktiviteter och transaktioner. De situationer som kräver kundkännedom och de åtgärder som behöver vidtas beskrivs i huvudsak i 3 kap. penningtvättslagen och 3 kap. penningtvättsföreskrifterna. Exempelvis anges i 3 kap. 19 § att ett företag ska vidta skärpta kundkännedomsåtgärder för en person i politiskt utsatt ställning (PEP). Med PEP avses enligt 1 kap. 8 § femte punkten penningtvättslagen en "fysisk person som har eller har haft en viktig offentlig funktion i en stat eller i en internationell organisation".

Etablerade affärsförbindelser och bristande kundkännedom

lakttagelser

Företagen har under perioden 2018-2020 angivit att det sammantagna antalet etablerade affärsförbindelser med svenska kunder uppgår till drygt 65 miljoner. Banksektorn har med stor marginal flest antal affärsförbindelser med ungefär fyra gånger så många affärsförbindelser som sektorn livförsäkringsrörelse. Tillsammans har dessa två sektorer cirka 85 procent av antalet affärsförbindelser. Banksektorns andel av finanssektorns totala antal affärsförbindelser har varit relativt stabil under de fyra rapporteringsåren och legat på en nivå på cirka 68 procent. Det totala antalet affärsförbindelser för samtliga företag har sedan 2017 ökat med cirka 7 procent. Den största andelen av ökningen står betaltjänstföretagen för där antalet rapporterade affärsförbindelser för år 2020 är ungefär tre gånger fler än 2017.

Tabell 1. Antalet rapporterade affärsförbindelser i ett urval av sektorer

Sektor	Rapporteringskyldiga verksamhetsutövare per 2019-12-31, antal	Affärsförbindelser 2019, antal	Affärsförbindelser 2019, median
Bank- och finansieringsrörelse	154	44897000	26400
Livförsäkringsrörelse	44	11513000	87200
Betaltjänstleverantörer	102	3232000	1200
Fondverksamhet	38	1548000	200
Konsumentkreditföretag	79	1275000	1400
Livförsäkringsförmedling	308	891000	300
Annan finansiell verksamhet	346	786000	100
Värdepappersrörelse	136	497000	100
Bostadskreditföretag	17	405000	0
Förvaltare av AIF	222	76000	100
Totalt	1449	65120000	200

Källa: FI

Anm. Data anges för 2019 då rapporterad data för år 2020 vid tidpunkten för rapportens färdigställande inte var tillräcklig.

Bostadskreditföretag tillhör en relativt ny sektor som tillkom under 2016. Av sektorns drygt 400 000 affärsförbindelser kan majoriteten hänföras till ett fåtal bolåneförmedlare medan relativt nystartade företag som erbjuder egna lån i flera fall uppger att de helt saknar eller endast har ett fåtal kunder, vilket förklarar att sektorns medianvärde för antalet affärsförbindelser per företag är noll.

Vid utgången av 2020 bedömde många av företagen att det fanns brister i kundkännedom för vissa av sina kunder. Analysen visar dock att standarden har höjts något under 2019 jämfört med 2017 och att denna positiva trend ser ut att ha förstärkts ytterligare under 2020.¹²

Bristerna i kundkännedom varierar såväl mellan sektorerna som över tid. Företag inom banksektorn rapporterade för år 2017-2019 en relativt stabil andel bristande uppgifter för privatkunder och företagskunder. För år 2020 visar rapporterad data att bankernas andel av brister i kundkännedom har minskat överlag och särskilt tydligt är detta för företagskunder. Även bland betaltjänstleverantörer, livförsäkringsrörelser, annan finansiell verksamhet och AIF-förvaltare har andelen bristande kundkännedom i båda kundkategorierna minskat mellan år 2017 - 2020. Företag som bedriver fondverksamhet respektive livförsäkrings-förmedling har angett en förbättring vad gäller företagskunder medan trenden varit den motsatta för privatkunder under motsvarande period. Värdepappersrörelse är den enda sektor som rapporterat att andelen bristande kundakter både för privatkunder och företagskunder totalt sett har ökat något mellan 2017 och 2020.

Bland de olika sektorerna utmärker sig konsumentkreditföretagen och bostadskreditföretagen i positiv riktning genom att de genomgående under de fyra åren rapporterat att endast en försumbar andel av deras kundkännedomsuppgifter är bristfälliga sett till hela sektorn.

Företagen får besvara frågor om de har någon av de kontrollfunktioner som nämns i penningtvättslagen.¹³ Enligt penningtvättsregelverket krävs en oberoende granskningsfunktion när det är motiverat med hänsyn till verksamhetens storlek och art. En iakttagelse av inrapporterad data för 2019 är att de företag som uppgett att de har en oberoende granskningsfunktion har rapporterat att de saknar kundkännedomsuppgifter för en högre andel såväl privatkunder som företagskunder.¹⁴ Samtidigt ser vi att det oftast är mindre företag som angett att de saknar en sådan funktion.

¹² Baserat på data från de företag som hade hunnit rapportera för 2020 vid tidpunkt för färdigställande av denna rapport.

¹³ Särskilt utsedd befattningshavare, centralt funktionsansvarig respektive oberoende granskningsfunktion enligt 6 kap. 2 § penningtvättslagen.

¹⁴ En oberoende granskningsfunktion ska inrättas om det är motiverat med hänsyn till verksamhetens storlek och art, se 6 kap. 2 § tredje punkten penningtvättslagen.

Slutsatser

Likt de slutsatser som avser företagens arbete med den allmänna riskbedömningen så finns det mer arbete som företagen bör göra när det gäller kundkännedomssaker. Att känna sina kunder är en av förutsättningarna för att ha ett effektivt arbete för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism.

Utifrån rapporteringen för 2019 framgår att de företag som har en oberoende granskningsfunktion på en övergripande nivå har rapporterat att de i klart större utsträckning saknar tillräckliga uppgifter om kundkännedom jämfört med de företag som uppgett att de inte har en sådan funktion. FI ser en risk i att företag som inte har en oberoende granskningsfunktion, oaktat inom vilken sektor de verkar, i mindre utsträckning har tillräckliga organisatoriska förutsättningar för att avgöra vilka kundkännedomsuppgifter som behövs för att hantera den risk som en viss kund innebär och se till att de uppgifterna hämtas in.

De senaste årens skärpta regulatoriska krav och ökad kunskap om regelverken tillsammans med nya systemstöd och interna processer kan utgöra faktorer som sammantaget kan leda till ökade interna krav för vad som anses vara tillräckliga kundkännedomsuppgifter. Trots detta har antalet och andelen kundakter som företagen anser är otillräckliga generellt minskat något mellan 2017 och 2020. Detta kan tyda på en ökad ansträngning vad gäller åtgärder för kundkännedom hos företagen.

Trots att de rapporterade bristerna minskat över tid noterar FI att företagens rapportering visar att det finns ett behov av förbättringar. FI förväntar sig att företagen arbetar kontinuerligt med att åtgärda brister och detta kommer ha fortsatt fokus i FI:s riskbaserade tillsyn.

Person i politiskt utsatt ställning

lakttagelser

Ett företag som har kunder som utgörs av personer i politiskt utsatt ställning (PEP) är skyldigt att vidta vissa skärpta kundkännedomsåtgärder för dessa kunder. Hur många PEP-kunder som ett visst företag har är också något som FI efterfrågar i den periodiska rapporteringen.

Andelen PEP-kunder i relation till antalet affärsförbindelser per sektor varierar mellan 25–275 sådana kunder per 100 000 affärsförbindelser. Inom de olika sektorerna varierar andelen PEP-kunder stort mellan de olika företagen. Exempelvis framgår av den senaste rapporteringen att av företag som har över 100 000 kunder och som tillhör sektorn livförsäkringsrörelse är spridningen i andel PEP-kunder relativt jämnt fördelad mellan noll och 325 stycken per 100 000 affärsförbindelser.

Tabell 2. Andel av affärsförbindelser för ett urval av sektorer som är en person i politiskt utsatt ställning

Andel PEP per 100 000 affärsförbindelser

Sektor	Andel
Fondverksamhet	275
Förvaltare av AIF	162
Annan finansiell verksamhet	104
Livförsäkringsrörelse	84
Värdepappersrörelse	65
Bank- och finansieringsrörelse	61
Konsumentkreditföretag	57
Betaltjänstleverantörer	46
Bostadskreditföretag	45
Livförsäkringsförmedling	25
Totalt, Andel PEP per 100 000 kunder	66

Källa: FI

Anm. Siffrorna avser 2020

Slutsatser

En förklaring till den stora variationen mellan företag inom samma sektor vad gäller andelen PEP-kunder kan vara de skillnader i fråga om produkter och tjänster som företagen erbjuder och vilka kundsegment företagen riktar sig till. Det finns dock en risk att skillnaderna i vissa fall också kan vara hänförliga till de enskilda företagens förmåga att identifiera och hantera kunder av det här slaget. FI vill därför framhålla vikten av att företagen säkerställer en ändamålsenlig och effektiv process för att identifiera PEP-kunder så att de särskilda åtgärder som anges i penningtvättslagen alltid vidtas.¹⁵

Riskklassificering

Iakttagelser

I den periodiska rapporteringen hämtar FI in uppgifter om hur stor andel av sina kunder som respektive företag har bedömt som hög risk. Det sammantagna genomsnittet för samtliga sektorer ligger strax under en procent och denna siffra har legat stabil de senaste två åren. Företag som bedriver annan finansiell

¹⁵ 3 kap. 19 § 1–3 penningtvättslagen.

verksamhet¹⁶ eller konsumentkreditföretag har för år 2020 totalt sett angivit att de har en betydligt högre andel högrisk kunder. Denna skillnad kan huvudsakligen förklaras av ett mindre antal företag som angivit att de har förhållandevis många högrisk kunder. I andra änden av skalan återfinns bostadskreditföretag med endast en tjugondel av genomsnittet.

En iakttagelse från den periodiska rapporteringen för år 2019 var ett antal företag som då uppgav att de saknade tillräckliga och aktuella kundkännedomsuppgifter för en stor andel av sina kunder samtidigt som de angav att antalet högrisk kunder var få eller inga alls. Även om det går att se en förbättring av detta i 2020 års data finns det fortfarande ett flertal företag med ett stort antal etablerade affärsförbindelser som anger att de enbart har ett fåtal, eller helt saknar, högrisk kunder. Det är inte heller helt ovanligt att antalet rapporterade högrisk kunder är detsamma som antalet rapporterade PEP-kunder. Det kan också noteras att det finns oklarheter i rapporteringen från företag som har identifierat ett antal kunder som personer i politiskt utsatt ställning, men som samtidigt har rapporterat att de saknar kunder som utgör hög risk. Av de sistnämnda företagen är betaltjänstleverantörer, konsumentkreditföretag, och livförsäkringsrörelser överrepresenterade.

En annan faktor som tillsammans med andra riskfaktorer kan medföra att en kund bör betraktas som hög risk är om den har skatterättsligt hemvist utanför EU/EES. Företagens andel av sådana kunder är knappt en procent och andelen är relativt jämnt fördelad mellan de olika sektorerna. Den enda större avvikelser återfinns bland de företag som är registrerade inom sektorn förvaltare av alternativa investeringsfonder där den genomsnittliga andelen är cirka tre gånger högre än för de andra sektorerna. Snittet dras dock upp betydligt av ett mindre antal företag som har en hög andel kunder inom denna kategori.

Slutsatser

Att ha tillräcklig kännedom om sina kunder är en grundläggande förutsättning för att kunna förstå och hantera de risker som kundrelationen innebär och för att kunna placera kunden i rätt riskklass. Att några företag angivit för år 2019 att de saknat tillräckliga kundkännedomsuppgifter för ett stort antal kunder samtidigt som antalet högrisk kunder angavs vara så gott som obefintligt är något som väcker frågetecken. För 2020 framgår av inrapporteringen att några av de företag som rapporterat att de har kunder som är identifierade som personer i politiskt utsatt ställning samtidigt rapporterat att de endast har ett fåtal högrisk kunder, eller i vissa fall inga alls. FI vill därför framhålla vikten av att verksamhetsutövarna säkerställer en ändamålsenlig och effektiv process för sin riskklassificering av kunder.

¹⁶ Enligt definitionen i 2 § lagen (1996:1006) om valutaväxling och annan finansiell verksamhet.

Företagens riskklassificering av kunder är därför en av flera parametrar som FI använder vid den riskbaserade prioriteringen av tillsynsaktiviteter.

Övervakning och rapportering

Övervakning och rapportering av misstänkta transaktioner är ett viktigt verktyg för att motverka misstänkt penningtvätt och finansiering av terrorism. FI har noterat stora skillnader mellan hur företagen övervakar pågående affärsförbindelser och transaktioner. Det finns också stora skillnader när det gäller rapporteringen av misstänkta transaktioner till Finanspolisen, både av misstänkt penningtvätt och misstänkt finansiering av terrorism.

Övervakning av transaktioner

Inledning

Effektiva och ändamålsenliga system samt rutiner för övervakning och rapportering är nödvändiga för att upptäcka och bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism. I detta avsnitt presenterar FI iakttagelser av företagens system för övervakning av kunders transaktioner och aktiviteter.

Faktaruta – Övervakning av transaktioner

Verksamhetsutövare ska, enligt 4 kap. 1–3 §§ penningtvättslagen, övervaka de transaktioner som sker i verksamheten. Syftet är att upptäcka överföringar som antingen avviker från vad verksamhetsutövaren har anledning att räkna med utifrån den kännedom om kunden som verksamhetsutövaren har, eller vad verksamhetsutövaren har anledning att anta utifrån vad man känner om sina kunder i stort.¹⁷ Ett annat syfte med att övervaka transaktioner är att upptäcka överföringar som kan antas ingå i ett led i penningtvätt eller finansiering av terrorism, även om det inte avviker från vad verksamhetsutövaren har anledning att räkna med. Om sådana transaktioner upptäcks ska verksamhetsutövaren utreda om det finns en skälig grund att misstänka att det är fråga om penningtvätt eller finansiering av terrorism. Om verksamhetsutövaren efter utredning kommer fram till att den har en skälig grund att misstänka penningtvätt eller finansiering av terrorism ska detta rapporteras till Finanspolisen utan dröjsmål. Dessutom finns, som huvudregel, ett krav på verksamhetsutövare att stoppa misstänkta transaktioner.

Övervakningen av transaktioner ska utgå dels från den kundkännedom som verksamhetsutövaren har om kunden och dels från den riskklass som verksamhetsutövaren har bestämt för kunden.

¹⁷ 4 kap. 1 § penningtvättslagen

I de fall en verksamhetsutövare väljer att använda sig av ett automatiserat system baserat på modeller krävs att företaget också tillämpar en valideringsprocess som säkerställer att modellen är ändamålsenligt för sitt syfte.¹⁸ Valideringen ska som minst göras när modellen lanseras, och vid större uppdateringar av modellen.¹⁹

Lakttagelser

För att ett företag ska kunna övervaka sina transaktioner krävs någon form av process. I denna rapport, likt vad som anges i rapporteringsformuläret, kallas denna process för *system för övervakning*. Ett sådant system kan antingen vara automatiskt eller manuellt. Enligt regelverket ska övervakningen vara riskbaserad och ändamålsenlig. För större företag är det i praktiken inte möjligt att enbart använda ett manuellt system för övervakning.

De företag som står för merparten av den totala omsättningen och antalet affärsförbindelser i Sverige har uppgett att de har ett automatiskt system för övervakning.²⁰ Andelen företag med ett sådant system har också varit relativt konstant över de tre år som FI har hämtat in periodisk penningtvättsrapportering. Företagens system för transaktionsövervakning skiljer sig åt, där företag inom vissa sektorer har angett att de i större utsträckning än andra helt saknar någon form av system för övervakning (se diagram 2 och 3 nedan). Fördelningen av vilka sektorer som enligt rapporteringen saknar sådana system för övervakning har varit relativt konstant över de fyra rapporteringsåren.

I rapporteringen ska företagen ange hur lång tid det tar från det att ett larm genererats i företagets system för övervakning till dess att en rapport med misstänkta transaktioner lämnats till Finanspolisen. FI kan konstatera att medianvärdet för den tid som detta tagit skiljer sig åt mellan olika sektorer. FI kan också konstatera att det finns skillnader mellan företagen inom de olika sektorerna.

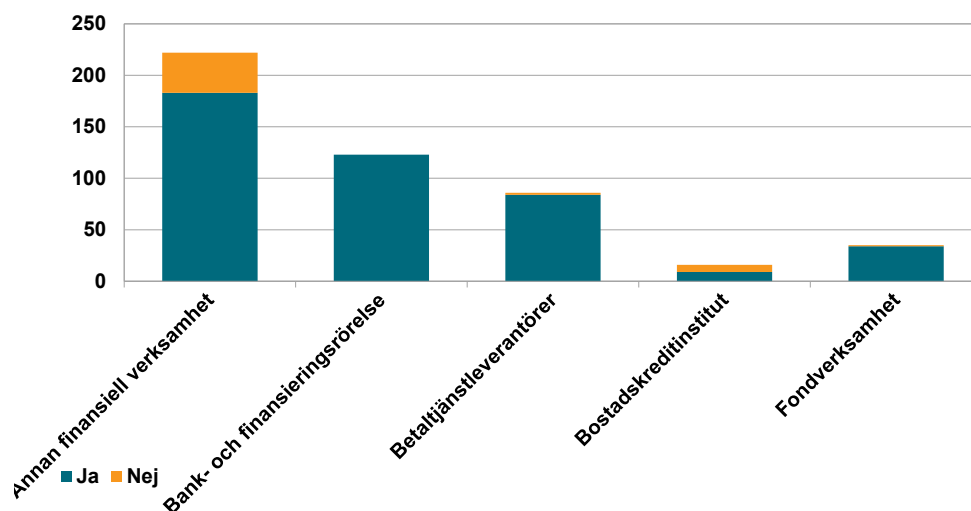
¹⁸ Med modeller avses förfaranden som syftar till att standardisera och automatisera bedömningar som en verksamhetsutövare har att göra för att fullgöra kraven enligt penningtvättslagen, se prop. 2016/17:173 s. 547.

¹⁹ 6 kap. 1 § andra stycket penningtvättslagen samt 6 kap. 14–17 §§ penningtvättsföreskrifterna.

²⁰ Verksamhetsutövare som använder sig av automatiska system kan ha angett att de även har ett manuellt system för övervakning.

2. Har företaget ett transaktionsgranskningssystem?

Antal företag

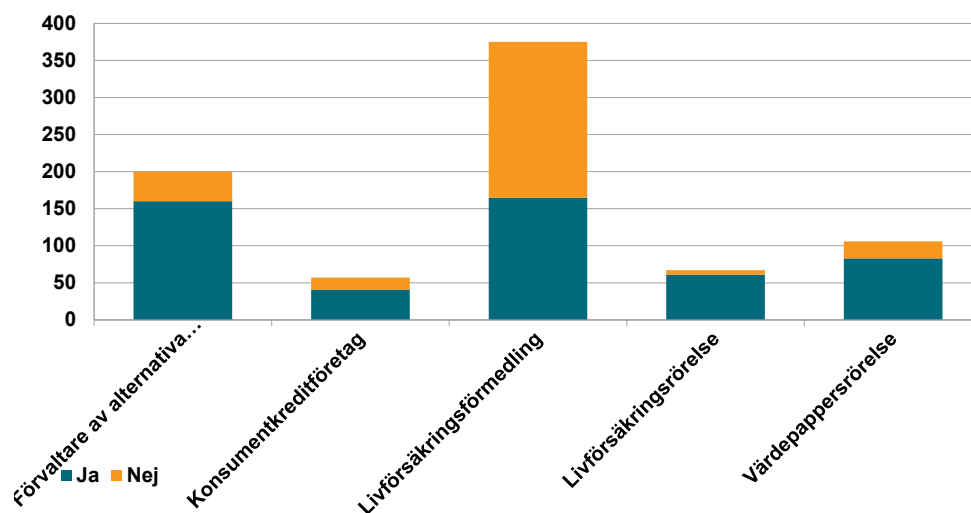

Källa: FI

Anm. Avser 2020

3. Har företaget ett transaktionsgranskningssystem? (forts.)

Antal företag

Källa: FI

Anm. Avser 2020

Av rapporteringen framgår att det finns ett samband mellan avsaknaden av ett system för övervakning och ett lägre antal misstankerapporter till Finanspolisen.²¹ Bland de företag som rapporterat att de saknar ett system för övervakning har

²¹ Se också Tabell 1 i avsnittet Rapportering till Finanspolisen nedan.

endast ett fåtal rapporterat att de överhuvudtaget skickat någon misstankerapport till Finanspolisen under 2019 och 2020.

Slutsatser

Utan en effektiv övervakning är det svårt för ett företag att upptäcka, stoppa och rapportera transaktioner som kan utgöra penningtvätt eller finansiering av terrorism. Som angetts ovan finns det inget krav på ett företag att tillämpa ett automatiserat övervakningssystem. Med tanke på det förhållandevis låga antalet misstankerapporter som skickas in till Finanspolisen av företag som tillämpar en manuell övervakning ser FI emellertid en risk i att den manuella granskningen hos vissa företag inte i tillräcklig utsträckning fångar upp misstänkta beteenden. Även hos de företag som tillämpar automatiska övervakningssystem finns en risk i att de larm som genereras inte hanteras tillräckligt skyndsamt för att vare sig företaget eller Polismyndigheten ska ha en rimlig chans att stoppa och följa upp transaktionen i fråga.²²

Avslutningsvis anser FI att det är problematiskt att företag anger att de helt saknar ett system för övervakning av transaktioner, automatiskt eller manuellt.

Skyldigheten att övervaka pågående affärsförbindelser och enstaka transaktioner följer av lag och att avsaknaden av ett sådant system (automatiskt eller manuellt) försvårar, eller omöjliggör, företagets chanser att upptäcka, stoppa och rapportera misstänkta transaktioner. Företagens transaktionsövervakning är därför ett område som FI kommer att följa i tillsynen för 2021 och uppmärksamma i uppföljningen av den periodiska rapporteringen.

Rapportering till Finanspolisen

Inledning

Om ett företag har anledning att misstänka att en kund bedriver penningtvätt eller finansiering av terrorism ska företaget rapportera detta till Finanspolisen. En effektiv och ändamålsenlig rapporteringsstruktur är därför viktig för att systemet för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism ska fungera.

Faktaruta – Rapportering till Finanspolisen

Om en verksamhetsutövare upptäcker avvikande transaktioner ska verksamhetsutövaren genom skärpta åtgärder för kundkännedom och andra nödvändiga åtgärder bedöma om det finns skälig grund att misstänka att det är fråga om penningtvätt eller finansiering av terrorism. Om en verksamhetsutövare har skälig grund att misstänka penningtvätt eller finansiering av terrorism redan innan

²² Att larm hanteras skyndsamt är också avgörande för att Finanspolisen ska ha möjlighet att använda sina möjligheter till dispositionsförbud, i de fall medel finns kvar på ett konto.

utredningsåtgärder, behöver några sådana inte vidtas. Om misstanken inte kan avfärdas, efter utredning eller annars, ska verksamhetsutövaren utan dröjsmål rapportera detta till Finanspolisen.

Rapportering ska ske även om verksamhetsutövaren inte väljer att utföra transaktionen, eller om affärsförbindelsen nekas. För att en verksamhetsutövare ska vara skyldig att rapportera transaktioner eller aktiviteter till Finanspolisen krävs dock att verksamhetsutövaren skäligen kan misstänka att transaktionen är ett led i penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Lakttagelser

Genom den periodiska rapporteringen hämtar FI varje år in information om hur många rapporter om misstänkt penningtvätt eller finansiering av terrorism som varje företag anger att de har lämnat till Finanspolisen. Det totala antalet rapporter som verksamhetsutövarna angett stämmer sammantaget relativt väl överens med den statistik som publicerats av Finanspolisen själv och som visar att det totala antalet misstanker rapporter fortsätter att öka.²³ FI kan dock konstatera att sektorn betaltjänstföretag i det avseendet skiljer ut sig i förhållande till andra företag på så sätt att uppgifterna om antalet misstanker rapporter som anges i den periodiska rapporteringen är betydligt färre än vad som framgår av den statistik som Finanspolisen publicerat.

FI kan konstatera att antalet rapporter per företag skiljer sig åt markant mellan de olika sektorerna. Vidare kan FI konstatera att vissa sektorer som enligt flera nationella och internationella riskbedömningar²⁴ typiskt sett anses innebära en högre risk framstår som underrepresenterade i detta avseende. Som exempel kan här nämnas betaltjänster, där bland annat företag med tillstånd för att bedriva penningöverföring ingår. Därtill har registrerade betaltjänstleverantörer och betalningsinstitut legat på en huvudsakligen konstant nivå sett till antalet rapporter till Finanspolisen trots att antalet företag inom sektorn ökat markant under samma period.

Att antalet rapporter till Finanspolisen skiljer sig åt mellan olika sektorer behöver i sig inte innebära att företagen i de sektorer med ett mindre antal misstanker rapporter brister i efterlevnaden av penningtvättsregelverket. Detta eftersom de sektorer som står under FI:s tillsyn skiljer sig åt i flera avseenden, inte minst vad gäller såväl antalet kunder som vilka produkter och tjänster som erbjuds. FI ser dock att även

²³ <https://polisen.se/contentassets/f63b5e858a0349db9fffa9ce0a4ffce3/arsrapport-finanspolisen-2020.pdf>

²⁴ Jfr ex. EU:s supranationella riskbedömning med tillhörande bilaga, Annex, SWD(2019) 650, s. 79f. samt Penningtvätt – en nationell riskbedömning, s. 22f, https://www.fi.se/contentassets/0a11637dc8e941f69d0ede3f6b8b2b85/nationell_penningtv.pdf

inom de olika sektorerna kan antalet rapporter till Finanspolisen variera, även mellan jämförbara företag. En genomgående trend är emellertid att antalet rapporter om misstänkt finansiering av terrorism ligger på påtagligt låga nivåer.

Tabell 3. Rapportering till Finanspolisen

Antal rapporter

Sektor	Penningtvätt 2019	Penningtvätt 2020	Finansiering av terrorism 2019	Finansiering av terrorism 2020
Bank- och finansieringsrörelse	17 166	17 579	394	208
Annan finansiell verksamhet	703	630	226	20
Betaljänstleverantörer	675	617	126	60
Livförsäkringsrörelse	171	397	411	4
Konsumentkreditföretag	110	60	116	18
Värdepappersrörelse	13	19	23	2
Fondverksamhet	7	12	25	0
Livförsäkringsförmedling	5	0	1	0
Bostadskreditföretag	3	3	31	4
Förvaltare av alternativa investeringsfonder	2	2	61	1

Källa: FI

Anm. Med betaltjänstleverantörer avses såväl registrerade betaltjänstleverantörer som betalningsinstitut.

Slutsatser

Rapporteringen till Finanspolisen har ökat stadigt under de senaste åren och var 2020 cirka 25 procent högre jämfört med 2018. Att antalet misstänkerapporter ökar tyder på en ökad kunskap och förmåga bland verksamhetsutövarna i stort, vilket FI ser positivt på. Vi ser däremot en risk i att företag inom sådana sektorer som generellt sett är utsatta för hög risk inte förefaller rapportera misstänkta transaktioner i den utsträckning som den förhöjda risken kan förväntas medföra. FI vill i sammanhanget också framhålla vikten av att de misstänkerapporter som görs också är av sådan kvalitet att det blir möjligt för Finanspolisen att utreda den misstänkta brottsligheten på ett effektivt sätt.